

INVENTERING AV SJÖFÅGLAR I RÅSVALEN 1988

MATS ANDERSSON

INLEDNING

En sjöfågelinventering i sjön Råsvalen genomfördes under häckningstiden 1988. Inventeringen ingick i Frövi Fågelklubbs häckfågelinventering av samtliga Lindesbergs kommuns sjöar som inleddes 1987. Syftet med denna sjöfågelinventering är att erhålla kunskap om kommunens sjöfågel fauna och få ett instrument i naturvårdsarbetet. Förhoppningsvis blir detta värdefullt för kommunen, genom dess i framtiden ökande ansvar för vår natur.

Man får i sammanhanget dock inte glömma det rent biologiska eller faunistiska värdet av denna typ av inventeringar, och i framtiden är materialet värdefullt som utgångspunkt att påvisa eventuella förändringar i fågelsammansättningen.

Äldre uppgifter om Råsvalens fågelliv har meddelats mig av Ola Almkvist, Storå som under mer än ett halvsekel mer eller mindre regelbundet besökt sjön.

OMRÅDESBESKRIVNING

Råsvalen ligger i en tydligt avsatt dalgång som löper i nord - sydlig riktning i ett stråk från Norrsjön i norr till Lindessjöarna i söder. Det är således en gammal sprickdal i inlandsisens rörelseriktning.

Råsvalen är belägen 5 km norr om Lindesberg och är den till ytan största sjön i Lindesbergs kommun. Sjöns areal är 1237,7 ha och höjden över havet är 60,5 meter. Råsvalen ligger inom Arbogaåns vattensystem och viktigaste tillrinningen sker norrifrån via Storån. Sjön är främst en näringsfattig (oligotrof) klarvattensjö med stort djup. Endast två öar finns, belägna där sjön är grundare längst i norr och i söder. Genom att viss förorening och tillförsel av syrgasförbrukande ämnen skett finns områden där vassbälten brett ut sig, fram för allt vid Storå - Guldmedshyttan längst i norr.

Under den norra delen går tvärs över sjön ett stråk av urkalksten som förmodligen bidrar till att minska föroreningens påverkan.

Strandskogarna varierar från barrskogar till mer lövdominerade. Jordbruksbygd finns främst vid Gusselby, Snuggan, Ängaboda och i norr vid Storå. Ett flertal fritidshus kantar sjön, dock med vissa koncentrationer. Den mest orörda strandskogen finns mellan Sandnäs och Snuggan på västra sidan, en sträcka på knappt två kilometer som saknar bebyggelse och skogen växer ner till stranden.

Näringsrikare och för flera våtmarksarter fåglar viktiga områden finns där Albäcksan, Piparbäcken, Danshytte- Hammarskogasan och Storån rinner ut i sjön. Det intressantaste området vid Råsvalen och för fågellivet mycket värdefullt är nog Albäcksans utflöde nära Gusselby. Detta område utgörs dels av Albäcksan som sakta slingrar sig genom tät lövsog av klippal, björk, asp, vide och inslag av gran och tall, dels av de madmarker och betade ångar som finns norr och söder om ån. Flera häckande våtmarksarter finns representerade och under våren då ångarna oftast översvämmas rastar olika ånder och vadare.

Fiskproduktionen i sjön är hög och flera speciellt värdefulla fiskarter som siklöja och gös finns. Råsvalen är dessutom ett mycket gott gädd- och abborrvatten. Övriga fiskarter som finns i större eller mindre omfattning som kan nämnas är regnbågslax, laxöring, röding, mört, löja, elritsa, braxen, ruda, faren, sutaré, lake, gärs, stensimpa och ål (Ola Almkvist muntligen).

INVENTERINGSMETODIK

Målsättningen med inventeringen var att i första hand räkna häckande lommar, döppingar, svanar, gäss, ånder, sothöna, trana och måsfåglar. Således antalet häckande par av varje art och helst boplatsens läge. Ingen målmedveten boretning gjordes, dock noterades påträffade bon som även ingick senare i utvärderingen då antalet revir för de olika arterna bestämdes. För fiskmåns, gråtrut och fisktärna räknades ruvande fåglar som ett par. För de övriga arterna bestämdes antalet häckande eller revirhållande par genom räkning av par eller ungpullar eller fynd av bo (tabell 1).

Inventeringen utfördes vid åtta tillfällen under perioden 12 maj och 20 juli. Sjöns stränder, upp till och med Kallernäsudden respektive Limmås, avpatrulerades av två personer med hjälp av kanot, norr därom har inventerats med hjälp av båt. Detta förfarande användes vid ett tillfälle och övriga besök är gjorda vid strategiska utsiktspunkter längs stranden. Vid Albäcksan och de norra vikarna har flera besök gjorts och även nattetid.

Inventerare har varit Mats Andersson, Per-Martin Ramberg, Lennart Sandberg och Ola Almkvist.

RESULTAT

Smålom. Fiskande smålommar sågs vid några tillfällen. Råsvalen med rik förekomst av siklbjå, som arten tycks föredra, är den viktigaste fiskesjön för de häckande och övriga smålommar i Lindesbergs kommun, upp till 10 ex kan ses.

Storlom. Troligen häckade ett par på nordöstra stranden. Sista häckning konstaterades var 1986, då ett par med unger sågs. Storlommen har svårt att finna lugna häckningsplatser i sjön, mycket beroende på avsaknaden av lämpliga bar och lommarna är då hänvisade till redan "upptagna" uddar av bygge av skilda slag, vilket medför störning. Råsvalen är från äldre tid heller inte känd som häckningslokal för mer än något enstaka par per år. Fiskande storlommar kan däremot ses, dock i små skällskap.

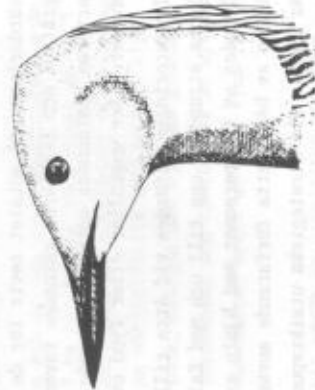
Skäggdopping. Totalt kunde sex par konstateras häcka. Paren finns nu i de vegetationsrikare delarna av sjön; vid Albäckån, Sörängarna, Ångaboviken och nordligaste delen. Klart är emellertid att skäggdoppingen minskat i sjön under den senaste tio-till tjugohårsperioden, dessförinnan fanns närmare tjugotalet häckande par och på våren kunde 30-40 ex ses vid ankomsttiden.

Knölsvan. Ett par gjorde troligen häckningsförsök i den norra delen. Knölsvanar har tidigare häckat i Råsvalen med ett eller två par som mest, men har varit borta som häckningsfågel under 1980-talet.

Kricka. Ett par befanns häcka vid Albäcksåns utflöde. Krickan hör till de arter som har minskat i sjön som häckande, den är nu helt borta från nordligaste vikarna, där fanns förr enstaka par årligen.

Tabell 1. Antal par/revir av sjöfåglar i sjön Råsvalen 1988.

Art	Antal par/revir
Storlom	(1)
Skäggdopping	6
Knölsvan	(1)
Kanadagås	2
Kricka	1
Knipe	7
Storskrake	4
Drillsnäppa	14
Fiskmåsa	16
Gråtrut	5
Fisktärna	8
Gräsand	5

Råsvalen är mycket viktig som fiskesjö för kommunens smålommar.

Gräsand. Fem par lyckades med häckningen och kunde konstateras av honor med ungar. Gräsanden har minskat kraftigt i sjön som häckningsfågel. Även som rastare på hösten har arten minskat, förr var det inte ovanligt att flockar om 100 gräsänder rastade i sjön och utnyttjade stubbäckarna i omgivningarna för födosök.

Knipa. Minst sju häckande par. Knipan inventerades dels tidigt i maj, dels senare då totalt fem unklar räknades in. Knipan tillhör de arter som har ökat mycket i sjön. På 1940-talet var knipan ovanlig, kanske på grund av bostadsbrist, omkring 1950 satte Ola Almqvist upp ett flertal knipholkar längs stränderna och knipan svarade direkt med årliga häckningar.

Storskrake. Arten inventerades på samma sätt som knipan och fyra häckningar kunde konstateras vilket troligen är samtliga par detta år. I likhet med knipan etablerade sig storskraken på allvar i sjön under 1950-talet i och med holkuppsättning.

Drillsnäppa. Minst 14 revir fanns och de fanns nästan uteslutande vid de steniga stränderna och jämnt utspridda runt sjön. Drillsnäppen tycks dock ha minskat i antal under de senaste 10 till 20 åren, en möjlig orsak är vissa stränder ändrade utseende i samband med näringstillförsel.

Fiskmåsa. Minst 16 par häckade utefter stränderna. Ungproduktionen verkar vara låg och flera häckningar misslyckas ofta beroende på mänsklig störning. Fiskmåsen hör även den till de arter som har minskat i antal i Råsvalen under de senaste decennierna, förklaringen kan vara dels störning vid häckplatsen, dels försämrade näringsbetingelser i samband med jordbrukets moderna vallhantering.

Skrattmåsa. Ingen häckning upptäcktes, däremot sågs skrattmåsar i smärre flockar under födosök i eller i närheten av sjön vid varje inventeringstillfälle. Enstaka par har tidigare häckat i sjön och då främst i den norra delen vid exempelvis Viken, Guldsmidshyttan.

Gråtrut. Fem par bedömdes häcka. Gråtruten har etablerat sig som häckfågel i Råsvalen först under senare år.

Fisktärna. Minst åtta par häckade. Inga kolonier fanns, endast ensamma, solitära par. Fisktärnans förekomst i sjön har troligen varit relativt konstant genom åren.

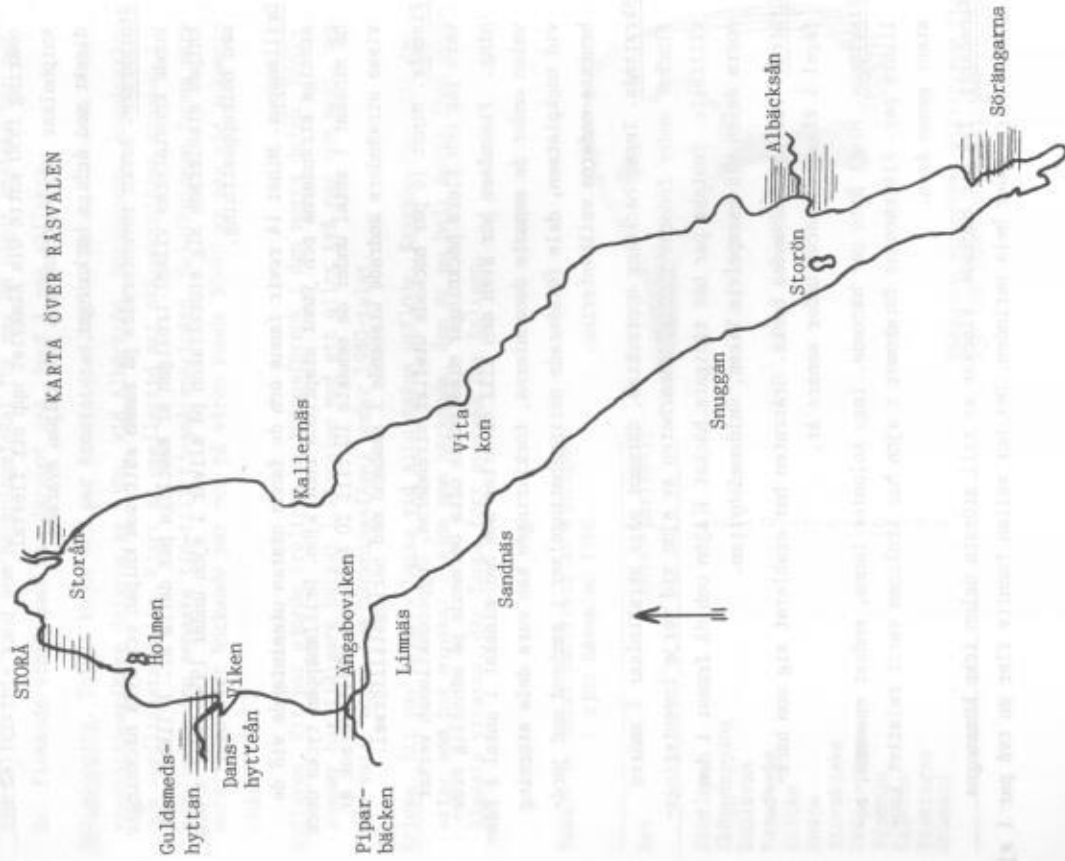
Kanadagås. Två par häckade. Flockar av till största delen icke köns mogna fåglar sågs under hela perioden. Det har sällan funnits fler än två par i sjön.

ÖVRIGA VÄTMARKSARTER

Förutom ovanstående sjöfågelarter fanns följande vätmärksarter häckande i sjöns omedelbara närhet; tofsvipa (4 par), storspov (2 par), enkelbeckasin, rörsångare och sävsparv. Gullärlor fanns stationära vid Albäcksån där även två kornknarrar hördes hela försommaren, liksom en gråshoppssångare.

Några udda observationer gjordes även under inventeringsarbetet och nämnas kan en spelande dvärgbeckasin vid Sörängarna den 12 maj och en sjungande busksångare vid Albäcksån den 31 maj. Dessutom fanns fem hornuggelhäckningar runt sjön.

Personal

Styrelsen har under verksamhetsåret haft följande sammansättning:

Sven-Olof Eriksson (ordf), Jerry Andersson (vice ordf), Jan-Erik Malmstigen (sekr), Bo Dahlström (kassör), Mats Andersson, Lennart Sandberg, Magnus Köpman samt Johnny Tegin (suppleant).

Föreningens revisorer har varit Ulf Edvardsson och Gunnel Molitor. I valberedningen har ingått Anders Bäckström (sammankallande), Per-Martin Ramberg och Johan Wretenberg (suppleant).

Som klubbmästare har Gunnar Eriksson fungerat.

Medlemmar

Frövi fågelklubb har under året fått sammanlagt 40 nya medlemmar. För första året har dock klubben fått vidkännas ett större medlemsbortfall (24 medl) så det verkliga medlemstillskottet är 16 medlemmar. Därmed har föreningen tom 31 dec 1988 217 medlemmar, fördelade enligt följande: 157 vuxenmedlemmar, 51 familjemedlemmar samt 9 juniorer. Dessutom har klubben sammanlagt nio prenumeranter på medlemstidningen "Pandion".

Sammaträden och exkursioner

Styrelsen har under året sammanträtt vid fyra tillfällen.

Under året arrangerades 8 månadsträffar och 16 exkursioner. Dessutom hölls under våren "Öppet Hus" i klubblokalen totalt 15 måndagar. Då intresset för dessa Öppet-hus kvällar avtagit under våren genomfördes under hösten endast två sådana sammankomster med 6 resp. 15 deltagare.

Månadsträffarna besöktes med i genomsnitt 27 personer och som mest 33. Exkursionerna har haft i genomsnitt 12 deltagare men i dessa siffror räknas inte Ölandsresan med sina 30 deltagare samt heldagsbevakningen den 1 maj som engagerade totalt 43 medlemmar.

Bland månadsmötens kan nämnas besök av Sören Larsson under rubriken "Pärfluggan och skogsbruket", Ulf Eriksson berättade från en resa till Sovjet, Knut borg om "Fåglar och färder", Stefan Thorsell om våra våtmarker och Viking Olsson om "Fågelskydd - förr och nu".

Bland exkursionerna kan nämnas Tåkern den 15.10 och Öland 23-24.9. Pärflugglyssningen i mars lockade 15 personer och nattfågellyssningen i juni 25 stycken. Vass- och slyröjningen vid Hagaberg i januari inställdes liksom exkursionen till Sjömosjön den 29 oktober, den senare pga snöhinder.

Bland övriga aktiviteter kan nämnas: strömstareinventering i januari, dygnsinventeringen 27-28 maj och andrfågelinventering i september.

En närmare presentation av de olika arrangemangen finns att läsa i medlemsbladet "Pandion" under rubriken Från verksamheten.

Medlemsblad

Klubbens medlemstidning "Pandion" har under året utkommit med sin fjärde årgång om sammanlagt 100 sidor. I redaktionen Mats Andersson och Jan-Erik Malmstigen.